ПРОБЛЕМИ ІСТОРИЧНОЇ РЕГІОНАЛІСТИКИ ТА МІКРОІСТОРІЇ

ЗБІРНИК ТЕЗ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ З НАГОДИ 175-Ї РІЧНИЦІ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ ПАВЛА РЯБКОВА ТА 65-Ї РІЧНИЦІ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ СЕРГІЯ ШЕВЧЕНКА, М. КРОПИВНИЦЬКИЙ, 18–19 ЖОВТНЯ 2023 РОКУ

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ЦЕНТРАЛЬНОУКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ВИННИЧЕНКА

КАФЕДРА УКРАЇНОЗНАВСТВА ФІЛОСОФСЬКОГО ФАКУЛЬТЕТУ ХАРКІВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ В. Н. КАРАЗІНА

УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ МИХАЙЛА ДРАГОМАНОВА

УМАНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ПАВЛА ТИЧИНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНИЙ ЗАПОВІДНИК «ЧИГИРИН»

ДЕРЖАВНИЙ АРХІВ КІРОВОГРАДСЬКОЇ ОБЛАСТІ

ЗБІРНИК ТЕЗ

Всеукраїнської наукової конференції

«Проблеми історичної регіоналістики та мікроісторії» з нагоди 175-ї річниці від дня народження Павла Рябкова та 65-ї річниці від дня народження Сергія Шевченка

18-19 жовтня 2023 року

Кропивницький-2023

УДК 930 (477) «908»

«Проблеми історичної регіоналістики та мікроісторії: Збірник тез Всеукраїнської наукової конференції з нагоди 175-ї річниці від дня народження Павла Рябкова та 65-ї річниці від дня народження Сергія Шевченка, м. Кропивницький, 18–19 жовтня 2023 року. Кропивницький: РВВ ЦДУ ім. В. Винниченка, 2023. 278 с.

У збірнику представлено стислий виклад доповідей і повідомлень, поданих на Всеукраїнську наукову конференцію «Проблеми історичної регіоналістики та мікроісторії» з нагоди 175-ї річниці від дня народження Павла Рябкова та 65-ї річниці від дня народження Сергія Шевченка, яка відбулася на базі кафедри історії України та всесвітньої історії Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка 18–19 жовтня 2023 року.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Козир І. А.	– кандидат історичних наук, доцент (відповідальний редактор);
Бабак О. І.	– кандидат історичних наук, доцент;
Безверха В. М.	– кандидат історичних наук;
Панченко К.І.	– відповідальний секретар;
Токар Н. М.	– кандидат історичних наук, доцент;
Чорний О. В.	– кандидат історичних наук, доцент.

Тези подано в авторській редакції
(автори матеріалів несуть відповідальність за подану інформацію та достовірність наведених фактів у текстах)

Тло обкладинки – сторінка з рукопису Павла Рябкова (Лист П. З. Рябкова сприводу відкриття Михайловської неолітичної стоянки Кіровогр. обл. Науковий архів Інституту археології НАН України. ВУАК. 109/9б).

©Центральноукраїнський державний університет імені Володимира Винниченка, 2023

Клочек Андрій ДІЯЛЬНІСТЬ ЗЕМСЬКИХ ШКІЛ У СЕЛАХ ОЛЕКСАНДРІЙСЬКОГО ТА ЄЛИСАВЕТГРАДСЬКОГО ПОВІТІВ ХЕРСОНСЬКОЇ ГУБЕРНІЇ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ XIX СТОЛІТТЯ.....103
Широколава Михайло ГРОМАДСЬКИЙ РУХ ЗА ПОЧАТКОВУ НАРОДНУ ОСВІТУ В ХАРКІВСЬКІЙ ГУБЕРНІЇ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ XIX – НА ПОЧАТКУ XX СТОЛІТЬ ЯК РЕЗУЛЬТАТ СОЦІАЛЬНОГО ПРОГРЕСУ 105
Марченко Олег ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДВОРЯН ШКІЛЬНОГО ВІКУ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ XIX – НА ПОЧАТКУ XX ст.(НА ОСНОВІ ПРАЦІ С. І. ШЕВЧЕНКА «СТАРІ СТІНИ: ЄЛИСАВЕТГРАДСЬКА ГРОМАДСЬКА ЖІНОЧА ГІМНАЗІЯ, 1860–1920 рр.») 107
Алєксєєв Олексій ІНФОРМАТИВНІ МОЖЛИВОСТІ СЕЛЯНСЬКИХ МЕМУАРНИХ ДЖЕРЕЛ ПІВДЕННОЇ УКРАЇНИ XX ст. У МІКРОІСТОРИЧНОМУ ЗРІЗІ ДО ПИТАННЯ ШЛЮБУ ТА РОДИННИХ ВІДНОСИН 111
Перепелюк Ольга ЖІНКА В ЦЕРКОВНОМУ ХОРІ: ІСТОРІЯ ТА ТРАДИЦІЯ 113
Пастухова Яна НЕПРАВОМІРНЕ ПОЗБАВЛЕННЯ СТАТУСУ «ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНИХ» РАДЯНСЬКИХ БРАНЦІВ ПІД ЧАС НІМЕЦЬКО-РАДЯНСЬКОЇ ВІЙНИ 1941–1945 РОКІВ 115
Пєстова Дар'я ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ СТАНОВИЩА ЄВРЕЇВ В ЧАСИ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ В ДАНІЇ ТА НОРВЕГІЇ.....118

СЕКЦІЯ 4. ПЕРСОНАЛІСТИКА В РЕГІОНАЛЬНІЙ ІСТОРІЇ

Токар Наталія КОНФЛІКТ М. ГЛИНСЬКОГО З Я.ЗАБЕРЕЗИНСЬКИМ (ДО ПРИЧИН ЗМІНИ ЛИТОВСЬКОГО ПІДДАНСТВА).....121
Ціватий Вячеслав ДИПЛОМАТИЧНА ТА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ІСТОРІЯ УКРАЇНИ У ФОКУСІ ІНСТИТУЦІОНАЛЬНОЇ БІОГРАФІСТИКИ: МІЖНАРОДНО-ПОЛІТИЧНІ ТА МЕНТАЛЬНО-СВІТОГЛЯДНІ УСТАНОВКИ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ (1722–1794) 123
Ганус Сергій ЮСТУС МЬОЗЕР ЯК РЕПРЕЗЕНТАНТ ПРЕРОМАНТИЗМУ ТА «ЛОКАЛЬНОЇ ІСТОРІЇ» В НІМЕЦЬКІЙ ІСТОРИЧНІЙ ДУМЦІ ПІЗНЬОГО ПРОСВІТНИЦТВА 2-ої пол. XVIII ст. 126
Котельницький Назар «ОСОБОЕ МНЕНИЕ» М. ІМШЕНЕЦЬКОГО ТА Н. ВОЛК-КАРАЧЕВСЬКОГО ЯК ДЖЕРЕЛО З ІСТОРІЇ ФОРМУВАННЯ ПОЛІТИКИ ЗЕМСЬКОГО ЛІБЕРАЛІЗМУ ПІВНІЧНОГО ЛІВОБЕРЕЖЖЯ У ГАЛУЗІ МЕДИЦИНИ».....128
Єремєєв Павло МИХАЙЛО МАКСИМОВИЧ ТА «СЛОВ'ЯНСЬКЕ ПИТАННЯ» 131
Житков Олександр, Пономаренко Людмила ЄЛИСАВЕТГРАДСЬКИЙ ПЕРІОД ЖИТТЯ ВИДАТНОГО ІСТОРИКА-СЛАВІСТА ВІКТОРА ІВАНОВИЧА ГРИГОРОВИЧА: ЖОВТЕНЬ – ГРУДЕНЬ 1876 РОКУ 134
Філоретова Лариса ОПАНАС МИХАЛЕВИЧ В СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОМУ ЖИТТІ ЄЛИСАВЕТГРАДА ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ XIX СТОЛІТТЯ.....141
Коляда Ігор КОНЦІПІЄНТ ІВАН СЕМЕНЮК (Іван Черемшина): ДЕЛЯТИНСЬКИЙ ПЕРІОД.....144
Телегуз Ірина ДЕЯКІ АСПЕКТИ ЗБЕРЕЖЕННЯ ІСТОРИЧНОЇ ПАМ'ЯТІ ПРО О. КОНИСЬКОГО.....147

Отже, бачимо, що селянські автобіографічні наративи мають величезний джерельний потенціал, адже надають можливість прослідкувати еволюцію поглядів на родину та дошлюбне інтимне життя в селянському середовищі, вивчити родинні відносини. Хоча загальним моментом для всіх рукописів є той факт, що самі автори не ставили собі це за мету, а просто описували своє життя, долі рідних та сусідів [6, с. 214].

Джерела та література

1. Рубель Василь. Історія… Мемуари та щоденники. Частина 1 / Упорядники: А. Бойко, С. Плохій / Передмови: С. Плохій, А. Бойко, В. Чоп, В. Мільчев. *Джерела з історії Південної України*. Том 5. Книга 1. Запоріжжя, 2005. 484 с.
2. Качан Ю. В. *Еволюція селянської сім'ї південноукраїнського регіону в контексті модернізаційних процесів кінця XIX – першої чверті XX ст.* (Дисертація). Запоріжжя. 2018 URL: http//phd.znu.edu.ua/page//dis/01_2018/Kachan_dis.pdf
3. Ярошенко Іван. Щоденник. Мемуари та щоденники. Частина 1 / Упорядники: А. Бойко, С. Плохій / Передмови: С. Плохій, А. Бойко, В. Чоп, В. Мільчев. *Джерела з історії Південної України*. Том 5. Книга 2. Запоріжжя, 2005. 516 с.
4. Хелемендик-Кокот А. *Колгоспне дитинство й німецька неволя.* Торонто, 1989. 360 с.
5. Коншин Д. *Рассказ о своей жизне...* / Передмова С. Шевчук. – Запоріжжя. 2008. 272 с.
6. Ковальова Ю. В. Сімейні історії південноукраїнського регіону переломної доби (досвід інтерпретації селянських щоденників першої третини XX ст.). *Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету*. Вип. 45. Том 1. 2006. 214 с.

Перепелюк Ольга (м. Київ)

ЖІНКА В ЦЕРКОВНОМУ ХОРІ: ІСТОРІЯ ТА ТРАДИЦІЯ

Церковний спів – невід'ємна складова богослужіння у Православній Церкві, так було із моменту її утворення, так є нині. Творцями музичного оформлення православного богослужіння уважають хорові аматорські церковні ансамблі. У історії безліч разів підіймалися питання щодо кількості співців, якості музичного оформлення молитви і навіть гендерного різноманіття. Участь жінок у церковних хорах довгий час була під забороною, але ця традиція змінилася.

Здавна, традиційним церковним хором вважався чоловічий або мішаний за участі чоловіків та хлопчиків. Жіночі церковні хори – це рідше виключення

або потреба часу. Очевидно така тенденція пов'язана з тим, що у жінок існувало та існує ряд обмежень у православному храмі:

- стояти у основній частині будівлі зліва, або у притворі;
- заборонено входити до олтаря;
- заборонено брати участь у здійсненні різного роду священнодійств під час літургії;
- дівчата та молоді жінки під час менструацій не допускалися та не допускаються до участі у таїнствах (євхаристії, вінчання, хрещення, панахиди);
- раніше, у такі дні жінки взагалі не могли заходити до церкви та торкатися ікон [1, с. 70].

Довгий час ці обмеження стосувалися і участі жінок у церковних хорах. Є навіть святі місця до яких жінки взагалі не допускаються, наприклад, Свята гора Афон – півострів у Греції, на якому розташовано 20 великих чоловічих монастирів (не рахуючи дрібніших чернечих громад). У Візантії вхід в усі чоловічі монастирі жінкам був суворо заборонений. Свята гора вважається земним уділом Божої Матері – переказ свідчить, що Пресвята Богородиця і євангеліст Іоанн вирушили в морську подорож, але потрапили в шторм в дорозі та збилися з курсу, в кінці кінців пристали до підніжжя гори Афон, в тому місці, де тепер розташований Іверський монастир. Уражена красою цих місць, Матір Божа попросила Господа зробити Святу гору Її земною долею. За заповітом Матері Божої жодна жінка, крім неї, не може ступити на землю Афона. У 1045 році при візантійському імператорі Костянтині IX Мономахові був прийнятий статут для афонців, який офіційно забороняв жінкам і навіть домашнім тваринам жіночої статі перебувати на території Святої гори [4].

Мішані хори за участі жінок почали з'являтися у XIX столітті спочатку в невеликих парафіяльних храмах міст і сіл, де бракувало півчих чоловічої статі, але з часом і у великих міських церквах та соборах. Виключенням був митрополичий хор – він формувався лише із чоловіків та хлопчиків. Про це свідчать архівні джерела на видачу коштів та одягу співцям.

У XX столітті – період церковного гоніння та зменшення кількості чоловічого населення внаслідок двох світових воєн, спостерігаються певні послаблення строгості у ставленні Церкви до участі жінки у православних священнодійствах – у тому числі читання святого письма та співу на богослужінні. На сьогодні, уже ні для кого не є дивиною жіночий церковний хор або жінка-регент. Особливо у парафіяльних храмах. Найпоширенішою стала така традиція: чоловік – священник, дружина – керівник хору або його учасниця [2, с. 179].

Отже, у Посланнях Господніх Святим Апостолам не заборонялося жінкам молитися, в тому числі у музичній формі. Очевидно, така заборона виникла приблизно у 400 році, яка пояснювалася пробудженням пристрастей, що вважалося гріхом. З часом, церковні обмеження послаблювалися і жінки поступово почали брати участь у священнодійствах – читаючи Святе Письмо та співаючи на богослужіннях. Кардинальні заборони було спрощено у часи Світових воєн та революцій, коли чоловічого населення бракувало. Після розпаду СССР та відновлення діяльності церков – жінки навчають молитвам, читають у храмах, співають у церковних хорах і навіть керують ними [3, с. 161].

Джерела та література

1. Воскобойнікова Ю. Типологія церковних хорових колективів. *Аркадія.* 2015. № 4. с. 68–75.
2. Воскобойнікова Ю. Функціональна структура церковного хору. *Аркадія.* 2016. № 1. с. 178–184.
3. Женщина на клиросе в наше время и 1500 лет назад. *Хоровое и регентское дело.* 1915. № 9. с. 161–163.
4. Жінка-християнка – хто це? Яка її роль в Церкві та суспільстві? Офіційна веб-сторінка Свято-Покровської Церкви, м. Полтава. 25.12.2011. URL: https://pokrova.pl.ua/pages/8-articles/122.

Пастухова Яна (м. Кропивницький)

НЕПРАВОМІРНЕ ПОЗБАВЛЕННЯ СТАТУСУ «ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНИХ» РАДЯНСЬКИХ БРАНЦІВ ПІД ЧАС НІМЕЦЬКО-РАДЯНСЬКОЇ ВІЙНИ 1941–1945 РОКІВ

Військовий полон має забезпечити лише недопущення полоненого до продовження бойових дій, а не є видом покарання. Кожен учасник воюючих збройних сил при потраплянні в полон втрачає статус комбатанта – особи, яка має право на вчинення військового насилля та до якої може бути застосована крайня міра даного насилля – і набуває статусу військовополоненого [2]. Цей статус надає військовим захист від насилля та залучення до праці, яка може нашкодити їх Батьківщині, а також гарантує гуманне поводження, харчування та умови утримання тотожні умовам армії супротивника [1].

Всі ці положення були порушені під час німецько-радянської війни 1941–1945 рр. Дії Третього Райху мали під собою ідеологічну основу. На нараді з вищим армійським керівництвом А. Гітлер назвав майбутню війну конфліктом